

Sygn. akt III USK 69/22

POSTANOWIENIE

Dnia 9 lutego 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bohdan Bieniek

w sprawie z odwołania D. M. i M. M. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Jaśle
z udziałem Prokuratora Prokuratury Okręgowej w Krośnie
o podleganie ubezpieczeniom społecznym,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 9 lutego 2023 r.,
na skutek skargi kasacyjnej odwołującego się D. M. od wyroku Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie
z dnia 12 listopada 2021 r., sygn. akt III AUa 468/19,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od odwołującego się na rzecz pozwanego kwotę 240 (dwieście czterdzieści) zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Rzeszowie, wyrokiem z dnia 12 listopada 2021 r., oddalił apelację D. M. i M. M. od wyroku Sądu Okręgowego w Krośnie z dnia 18 marca 2019 r., mocą którego oddalono odwołania wnioskodawców od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w Jaśle z dnia 22 września 2017 r. umarzającej postępowanie w sprawie podlegania ubezpieczeniom społecznym D. M. z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę u M. M. i stwierdzającej, że wnioskodawca D. M. podlega ubezpieczeniom społecznym emerytalnemu,

rentowym, chorobowemu i wypadkowemu z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę u M. M. począwszy od dnia 11 marca 2015 r. oraz ustalającej, że D. M. od tej daty wykonywał pracę w pełnym wymiarze czasu pracy za minimalnym wynagrodzeniem stanowiącym podstawę wymiaru składek wynoszącą w 2015 r. 1.750 zł, w 2016 r. 1.850 zł i 2017 r. 2.000 zł.

W sprawie ustalono, że D. M., prowadzący działalność gospodarczą - firmę E., świadczącą usługi elektryczne, w dniu 11 marca 2015 r. został zatrudniony na podstawie umowy o pracę na czas określony do 30 czerwca 2015 r. w firmie swojego brata M. M. w pełnym wymiarze czasu pracy za minimalnym wynagrodzeniem miesięcznym w kwocie 1.750 zł. W dniu 1 lipca 2015 r. strony zawarły kolejną umowę o pracę na czas nieokreślony. W dniu 1 grudnia 2015 r. strony zawarły aneks do niej, na podstawie którego wymiar czasu pracy D. M. został zmniejszony do 3/4 etatu, a wynagrodzenie do kwoty 1.700 zł miesięcznie (to jest poniżej wynagrodzenia minimalnego). Po zmniejszeniu wymiaru czasu pracy i wynagrodzenia D. M. zgłosił się do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego od dnia 1 grudnia 2015 r. i zadeklarował maksymalną podstawę wymiaru składek na to ubezpieczenie w kwocie 9.897,50 zł. Również od 1 grudnia 2015 r. rozpoczęła się niezdolność wnioskodawcy do pracy, trwająca z przerwami do 5 czerwca 2017 r.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, zawarty aneks do umowy o pracę był nieważny z powodu sprzeczności jego postanowień z zasadami współżycia społecznego, jak również z tego powodu, że został zawarty w celu obejścia przepisów prawa. Ponadto zmiana warunków czasu pracy i płacy dokonana od 1 grudnia 2015 r. nie miała jakiegokolwiek uzasadnienia ekonomicznego, jak też organizacyjnego, a nawet była sprzeczna z zasadami logiki i interesu pracodawcy. W ocenie Sądu, postanowienia aneksu nie służyły zmniejszeniu wymiaru czasu pracy i w konsekwencji wynagrodzenia, czyli celowi zgodnemu z prawem i zasadami współżycia społecznego, tylko uzyskaniu dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego, a następnie korzystaniu z zasiłków w wysokości sztucznie zawyżonej, o czym świadczy zadeklarowanie maksymalnej podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne (9.897,50 zł) i uiszczenie składki na to ubezpieczenie w wysokości przekraczającej sumę wynagrodzenia za pracę i dochody osiągnięte w wyniku prowadzenia działalności. Sąd podkreślił, że z

tytułu działalności gospodarczej organ rentowy wypłacił świadczenia na kwotę 52.382,50 zł, a z tytułu umowy o pracę na kwotę 6.572,16 zł. Zaświadczenia lekarskie były wystawiane na krótki okres przez kilka miesięcy i przekazywane do ZUS w terminie, który całkowicie uniemożliwiał skierowanie sprawy do lekarza orzecznika ZUS na badanie lekarskie. Ponadto, wśród spraw o przestępstwo z art. 286 § 1 k.k. i in. z zawiadomienia ZUS Oddziału w Jaśle, znalazła się sprawa obejmująca M. S. i M. M.. Wszystko razem doprowadziło Sąd Apelacyjny do wniosku, że powyższe reguły zatrudniania były doskonale znane M. M. w chwili zawierania z bratem D. M. umowy o pracę z dnia 11 marca 2015 r., a następnie aneksu do umowy o pracę od dnia 1 grudnia 2015 r.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny uznał, że okoliczności faktyczne przedmiotowej sprawy, świadczące o wyraźnej intencji stron w zawarciu umowy o pracę i następczym kreowaniu warunków tego zatrudnienia w sposób umożliwiający uzyskanie przez odwołującego się wysokich świadczeń z ubezpieczenia chorobowego z obu tytułów, to jest umowy o pracę i działalności gospodarczej, przy opłacie tylko za jeden miesiąc składek od maksymalnej podstawy wymiaru w wysokości 9.897,50 zł, dało pełne podstawy do przyjęcia nieważności aneksu z przyczyn wskazanych w art. 58 § 1 i 2 k.c. w związku z art. 300 k.p.

Skargę kasacyjną wywiódł pełnomocnik ubezpieczonego, zaskarżając wyrok Sądu Apelacyjnego w całości. We wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania wskazał na jej oczywistą zasadność z racji naruszenia art. 58 § 1 i 2 k.c.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o wydanie postanowienia odmawiającego przyjęcia jej do rozpoznania oraz zasądzenie na jego rzecz kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie może zostać przyjęta do rozpoznania.

Skarżący wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania lokuje w treści art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Analiza argumentów zawartych we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie zawiera jednak ustawowych kwalifikatorów.

W pierwszej kolejności należy wskazać, że w dotychczasowym orzecznictwie, jednolicie przyjmuje się, że organ rentowy może kwestionować zarówno sam tytuł ubezpieczenia społecznego, jak i ustaloną podstawę wymiaru składek (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 16 stycznia 2014 r., I UK 235/13, LEX nr 1444493; z dnia 10 lipca 2014 r., II UK 454/13, LEX nr 1495840; z dnia 13 stycznia 2016 r., III UK 53/15, LEX nr 1984624; z dnia 13 września 2016 r., I UK 455/15, LEX nr 2122404; z dnia 10 maja 2017 r., I UK 184/16, LEX nr 2305920; z dnia 21 marca 2019 r., II UK 554/17, LEX nr 2638582 oraz postanowienia: z dnia 29 sierpnia 2018 r., II UK 438/17, LEX nr 2538834; z dnia 29 maja 2019 r., II UK 214/18, LEX nr 2690937). W aspekcie podstaw wymienionych w art. 58 k.c. - z punktu widzenia ubezpieczeń społecznych - może być więc kontestowany rodzaj stosunku prawnego łączącego strony (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2005 r., II UZP 2/05, OSNP 2005 nr 21, poz. 338; wyroki: z dnia 4 sierpnia 2005 r., II UK 16/05, OSNP 2006 nr 11-12, poz. 191; z dnia 9 sierpnia 2005 r., III UK 89/05, OSNP 2006 nr 11-12, poz. 192). W końcu, w kwestii tej wypowiadał się również Trybunał Konstytucyjny, aprobuując prawo organu rentowego do kontroli samego tytułu podlegania ubezpieczeniom społecznym (por. wyrok z dnia 29 listopada 2017 r., P 9/15, OTK-A 2017 Nr 7, poz. 8).

Oznacza to, że organ rentowy może kwestionować ważność czynności prawnych (w całości lub w części) także wtedy, gdy samo dokonanie czynności prawnych lub ich treść mogą być uznane za nieważne w zakresie prawa ubezpieczeń społecznych (ze skutkiem dla podlegania ubezpieczeniom społecznym). Podstawą stwierdzenia nieważności czynności prawnej może być próba obejścia prawa (art. 58 § 2 k.c.), polegająca na świadomym osiąganiu korzyści z systemu ubezpieczeń społecznych kosztem innych uczestników tego systemu.

Okoliczności towarzyszące zawarciu aneksu do umowy o pracę w dniu 1 grudnia 2015 r., co do zasady istotne (pomocne) przy kwalifikacji takiej umowy, na gruncie niniejszej sprawy, dały Sądowi Apelacyjnemu wystarczające podstawy do

przyjęcia nieważności aneksu do omawianej umowy pracę z przyczyn wskazanych w art. 58 § 1 i 2 k.c. w związku z art. 300 k.p. Twierdzenia skarżącego, że w sytuacji, w której z treści umowy o pracę wynika zobowiązanie pracownika do wykonywania pracy pod kierownictwem pracodawcy, a pracodawca zobowiązuje się do wypłacania wynagrodzenia i umowa w wymiarze deklarowanym przez strony jest wykonywana zgodnie z jej treścią, nie pozwala przyjąć, że celem tej umowy było obejście przepisów prawa, nie mają oparcia w ustalonym stanie faktycznym. Należy bowiem przypomnieć, że w dniu 1 grudnia 2015 r. strony umowy o pracę nie tylko zawarły aneks do tej umowy, ale również D. M. zgłosił się do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego i zadeklarował maksymalną podstawę wymiaru składek na to ubezpieczenie w kwocie 9.897,50 zł, po czym stał się niezdolny do pracy aż do 5 czerwca 2017 r.

Dokonana wykładnia prawa nie została oparta na skrajnych argumentach, oderwanych od reguł doświadczenia życiowego i logicznego rozumowania. Tym samym nie sposób w zaskarżonym orzeczeniu dopatrzyć się oczywistego naruszenia prawa, zwłaszcza że stanowisko Sądu Apelacyjnego zostało należycie umotywowane. Z kolei polemika skarżącego z oceną dowodów dokonaną przez Sąd Apelacyjny, prowadząca do zakwestionowania ustalonego stanu faktyczny sprawy nie uzasadnia, w świetle art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Kierując się przedstawionymi motywami, Sąd Najwyższy uznał, że skarżący nie zdołał wykazać, że zachodzi potrzeba merytorycznego rozpoznania jego skargi kasacyjnej. Dlatego, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., orzekł jak w sentencji postanowienia. O kosztach orzeczono w myśl art. 98 § 1 w związku z art. 398²¹ k.p.c.